

Волошина Вікторія,

аспірант кафедри психолого-педагогічних дисциплін,
факультет політико-інформаційного менеджменту,
Національний університет «Острозька академія»
(м. Острог)

«ІЛЮЗІЯ ПРО ЗНАННЯ» ЯК РЕЗУЛЬТАТ ВПЛИВУ ІНТЕРФЕРЕНЦІЇ НА МЕТАПАМ'ЯТЬ (ПЕРСПЕКТИВИ МАЙБУТЬОГО ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОГО ВИВЧЕННЯ ПРОБЛЕМАТИКИ)

У роботі проведено теоретичний огляд найбільш дискурсивних питань досліджень пам'яті та метапам'яті в контексті інтерференційної теорії. Основною проблематикою даної роботи є особливості виникнення явища «ілюзії про знання», що характеризується як надмірна суб'єктивна впевненість у коректності інформації, яка зберігається в пам'яті, що однак, об'єктивно є викривленою під впливом інтерференції. Як підсумок цієї статті, автор пропонує перспективні завдання майбутнього експериментального дослідження.

Ключові слова: пам'ять, інтерференція, метапам'ять, судження метапам'яті.

В работе сделан теоретический обзор наиболее дискурсивных вопросов исследований памяти и метамемории в контексте интерференционной теории. Основной проблематикой данной работы является особенности возникновения явления «иллюзии о знании», что характеризуется как чрезмерная субъективная уверенность в корректности информации, хранящейся в памяти, что однако, объективно является искаженной под влиянием интерференции. Как итог этой статьи, автор предлагает перспективные цели будущего экспериментального исследования.

Ключевые слова: память, интерференция, метамемория, суждения метамемории.

In the present paper, we made theoretical overview of the most discursive issues of memory and metamemory research with regard to interference theory. The main issues of this paper is an overview of the phenomenon of «illusion of knowledge», which is characterized

as excessive subjective overconfidence in the correctness of the information stored in memory, however objectively, it is distorted under the influence of interference. As sum of this article, author proposes perspective aims of future experiment.

Keywords: *memory, interference, metamemory, metamemory judgments.*

В дослідженнях пам'яті явище інтерференції описується як таке, що виникає в умовах коли запам'ятовується інформація, що має схожість із тією, яка вже зберігається в пам'яті (Anderson M.C., Neely J.H., 1996; Anderson, M.C., 2003). Дане явище здебільшого описується як негативне, так як є причиною забування, або ж ослаблення сліду пам'яті, яке в свою чергу, в кінцевому результаті унеможливує коректне відтворення інформації. Оскільки, явище інтерференції є доволі розповсюдженим науковці намагалися прояснити причини його виникнення, і не дивлячись на те, що обговорення цієї проблематики триває вже понад століття, ще й досі не визначене конкретне його пояснення. В рамках дослідження пам'яті вивченням інтерференції займалися: Мюллер Дж., Пілзекер А., Менсінк Дж., Райймакерс Дж., Андерсон М., Ніллі Дж., Нельсон Д., МакКінні В., Гіі Н., Джанзура Дж., Андервуд Б. та ін.; в рамках дослідження метапам'яті: Бенджамін А., Бйорк Р., Хішман Е., Меткалфе Дж., Фінн Б., Вахлхейм Н., Шреб'єр Т., Нельсон Д., Еакін Д., Діаз М та Бенджамін А. та ін.. В останні роки вивченням даної проблематики активно зайнялися когнітивісти, зокрема в дослідженнях метапам'яті науковці зацікавлені в розкритті питання щодо моніторингу пам'яті в умовах впливу інтерференції. Проблематика вивчення є доволі вузькою, адже, інтерес зосереджений довкола питання як метапам'ять особистості реагує на явище інтерференції, і, чи є можливим, що наслідки впливу інтерференції на пам'ять можуть буди передбачені, відрефлексовані та відкоректовані відповідним чином. Значним внеском можна вважати відкриття Еакін (Eakin D.K., 2005) та впровадження поняття «ілюзія про знання» («illusion of knowing»), суть якого розкриває ефект впливу інтерференції на метапам'ять. «Ілюзія про знання» передбачає собою надмірну впевненість у тому, що інформація, яка зберігається в пам'яті є вірною та не містить помилок (граматичних, семантичних, контекстуальних та ін.), хоча насправді, вона, уже під впливом інтерференції, є своерідним чином викривленою та спотвореною, і під час відтворення є фактично помилковою. Цікавою особливістю впливу

даного явища є те, що навіть після відтворення, у більшості випадків, люди є доволі впевненими у тому, що вони вірно відтворили інформацію, та лише в окремих випадках з'являються сумніви у правильності їх відтворення. На даному етапі досліджень метапам'яті лише розпочинається активне вивчення того, як ми здійснюємо моніторинг пам'яті в умовах інтерференції, і які метапам'яттєві судження є найбільш чутливими до даного явища.

Враховуючи той факт, що система пам'яті є досить масштабною, містить масу джерел та ресурсів, ми не можемо ігнорувати того, що під час здобуття нового досвіду, ми, з метою швидкого освоєння інформації, зачасти, усвідомлено намагаємося його проасоціювати із тією інформацією що вже нам відома, і таким чином сполучити та об'єднувати її. Нажаль, даний метод і є основною причиною виникнення інтерференції. В подальшому, коли ми намагаємося відтворити цю інформацію, частинки сполучень і асоціацій, викривляють результативність відтворення (власне, ці асоціативні зв'язки стають часткою самого відтворення, або ж взагалі деструктивно впливають на відтворення, утворюючи оклюзію). Залежно від того наскільки індивід вміє відчувати та диференціювати, контролювати процес асоціювання, залежить і коректність майбутнього відтворення. Індивід, як суб'єкт пізнання, може здійснювати пізнавальну діяльність що направлена на вивчення процесів перебігу власної пізнавальної активності, в даному випадку, пам'яті та процесів запам'ятовування. Чи дійсно люди можуть передбачати вплив інтерференції на пам'ять? Яким чином здійснюється моніторинг пам'яті в умовах впливу інтерференції? Розглянемо яким чином і на якому етапі вивчення проводяться дослідження в контексті метапам'яті особистості. Окреслимо основні положення даного підходу.

Моніторинг метапам'яті особистості визначається як процес структурування та збору інформації відносно репродуктивних можливостей нашої пам'яті та приймає вигляд метакогнітивних думок (метапам'яттєвих суджень) (Koriat, A., 1993; Postman, L., & Underwood, B. J., 1973). Відповідно до окремих досліджень впливу ефекту інтерференції на метапам'ять, люди не можуть передбачити її негативний вплив на майбутню продуктивність відтворення, проте, з іншого боку, згідно з попередніми дослідженнями, можуть виникати певні обставини при яких досліджувані можуть передбачити фактори що обмежують доступ до вивченої інформації (Eakin D.K., 2005; Maki, R. H., 1999). Згідно інтерференційної теорії метапам'яттєві су-

дження ґрунтуються на безлічі інших ресурсів до яких люди мають доступ: взаємопов'язана інформація що відтворюється у відповідь на пошукову активність; легкість або плавність з якою відтворюється інформація; знайомість стимулів інформації відносно інформації з якою вона асоціюється та ін. Власне тому люди спотворюють об'єктивну природу їхньої пам'яті, і відповідно, точність майбутнього відтворення базується на значній кількості суб'єктивних стимулів. З іншого боку, передбачення продуктивності запам'ятовування піддаються впливу інтерференції, відтак метапам'яттєві судження є надміру впевненими (Wahlheim C.N., 2010; Eakin D.K., 2005), проте цей факт негативно впливає на відтворення, так як вони не можуть точно передбачити майбутню продуктивність пам'яті в умовах впливу інтерференції. Попередні знання та/або асоціації спотворюють процес запам'ятовування нової інформації та зумовлюють виникнення надміру впевнених суджень, вищеназвану «ілюзію про знання» (Eakin D.K., 2005). Коли люди знаходяться під впливом «ілюзії про знання» вони оцінюють, що вони досконало запам'ятали інформацію, проте прогностична валідність таких суджень близька нулю. Коли люди не можуть правильно передбачити майбутню спроможність відтворити інформацію, то це впливає не лише на метапам'ять, але й на весь процес запам'ятовування нової інформації що взаємопов'язана та/або асоціюється із попередньою. Тому, коли люди знаходяться в умовах інтерференції можливості їхньої пам'яті та метапам'яті зазнають поразки і вони не можуть адекватно контролювати процесом запам'ятовування, так як вони не можуть правильно передбачити вплив ефекту інтерференції на їхню пам'ять,

Надалі, ми плануємо провести самостійне експериментальне дослідження. Базуючись на теоретичному аналізі перспектив вивчення впливу інтерференції на метапам'яттєві судження ми пропонуємо до уваги читача експериментальні цілі нашого майбутнього дослідження. В нашому дослідженні ми пропонуємо дослідити роль інтерференції в судженнях про легкість вивчення (EOL) та відстрочених судженнях про вивчене (dJOL), відчуття про знання (FOK), судження ретроспективної впевненості (RCJ), а саме ми хочемо визначити чи EOL та відстрочені JOL, FOK, RCJ є чутливими до умов інтерференції. Процес коли ми здійснюємо EOL судження, про те, як добре ми запам'ятаємо інформацію залежить від багатьох факторів, які ми співставляємо із близькою інформацією відносно майбутньої спроможності її запам'ятовування та відтворення. Судження EOL базуються більше

на «суб'єктивному відчутті» та покладаються більше на стимули, які не пов'язані із силою пам'яті. На відміну від EOL, відстрочені JOL базуються більше на інформації, що міститься в довготривалій пам'яті, так як EOL здійснюються безпосередньо перед запам'ятовуванням інформації, а відстрочені JOL через деякий проміжок часу (Koriat, A., 1997). Власне тому наше дослідження сфокусоване на експериментальне вивчення цих двох видів метапам'ятєвих суджень: EOL та відстрочених JOL в умовах інтерференції. Окрім того, FOK судження є актуальними при процесах впізнавання, а RCJ судження які спрямовані на вивчення суб'єктивної впевненості відносно правильності пригадування, або розпізнавання цільової інформації. Отже, досить важливо дізнатися та зрозуміти чи можуть люди правильно оцінити майбутню продуктивність пам'яті: коли вони здійснюють EOL, тобто покладаються більше на суб'єктивне відчуття, чи коли вони здійснюють відстрочені JOL, тобто покладаються більше на мнемонічні стимули та здійснюють безпосередній доступ до шляху пам'яті, чи під час оцінки FOK, коли безпосередньо матимуть наочний стимульний матеріал для розпізнавання, і самим важливим, ми хочемо дізнатися наскільки чутливим є рівень суб'єктивної впевненості особистості в умовах інтерференції уже після безпосереднього відтворення. Які метапам'ятєві судження є найбільш чутливими до ефекту «ілюзії про знання»: EOL, відстрочені JOL, FOK, чи RCJ. Основоположними питаннями нашого поточного експерименту є: чи здатні люди передбачити той факт що їхня пам'ять є під дією інтерференції; чи існують ситуації в яких люди можуть передбачити вплив інтерференції на пам'ять, проконтролювати та скоригувати процес запам'ятовування у відповідності до цих знань.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Волошина В.О. Інтерференція та метапам'ять: теоретичний аналіз перспектив експериментального вивчення проблематики // Наукові записки. Серія «Психологія і педагогіка». – Острог: Вид-во Нац-го ун-ту «Острозька академія». 2012. – Вип.19. – С. 49 – 54.
2. Anderson M.C., Neely J.H. Interference and inhibition in memory retrieval / M.C.Anderson, J.H. Neely // In: Bjork EL, Bjork RA, editors. Handbook of perception and memory. Memory. Vol. 10. San Diego: Academic Press. 1996. – pp. 237–313.
3. Anderson, M.C. Rethinking interference theory: Executive control and the mechanisms of forgetting / M.C. Anderson // Journal of Memory and Language, 49, 2003. – pp. 415-445.

4. Eakin D.K. Illusions of knowing: Metamemory and memory under conditions of retroactive interference. // *Journal of Memory and Language*, Volume 52, Issue 4, May 2005, – pp. 526-534.

5. Koriat, A. How do we know that we know? The accessibility model of the feeling of knowing / A. Koriat // *Psychological Review*, 100, 1993. – pp. 609-639.

6. Koriat, A. Monitoring one's own knowledge during study: A cue-utilization approach to judgments of learning./ A. Koriat // *Journal of Experimental Psychology: General*, 126, 1997. – pp. 349-370.

7. Maki, R. H. The roles of competition, target accessibility, and cue familiarity in metamemory for word pairs. / R. H. Maki // *Journal of Experimental Psychology. Learning, Memory, and Cognition*, 25, 1999. – pp. 1011–1023.

8. Postman, L., & Underwood, B. J. Critical issues in interference theory. / L. Postman, & B. J. Underwood // *Memory & Cognition*, 1, 1973. – pp. 19-40.

9. Wahlheim C.N. Predicting memory performance under conditions of proactive interference: Immediate and delayed judgments of learning./ C.N. Wahlheim // *Memory & Cognition*, Volume 39, Number 5, 2010. – pp. 827-838.